

Overgangsformer mellem Sædgæs (*Anser arvensis rossicus* But.) og Kortnæbbet Gås (*Anser arvensis brachyrhynchus* Bail.).

Af HANS JOHANSEN.

(With a Summary in English: Transitional Forms between Bean-Goose (*Anser arvensis rossicus* But.) and Pink-Footed Goose (*Anser arvensis brachyrhynchus* Bail.).)

I løbet af efteråret og vinteren har Zoologisk Museum fået indsendt et par interessante gæs, der kaster noget lys over spørgsmålet om det systematiske forhold mellem Sædgåsen og Kortnæbbet Gås. Som jeg allerede har udtalt i en tidligere artikel (Dansk Ornith. Foren. Tidsskr. **39**, 1945, p. 106—127), hører begge de nævnte gåseformer til den samme art, men dog til forskellige grupper indenfor arten. Sådanne større systematiske enheder har jeg kaldt for artsgrupper, mens engelske og amerikanske ornitologer i den sidste tid anvender betegnelsen superspecies for den.

Et vigtigt argument for at regne de to tilsyneladende forskellige arter til den samme superspecies, er foruden det geografiske vikariat også den omstændighed, at der engang imellem findes overgangsformer, d. v. s. eksemplarer der viser kendetegn på begge arter. Her i landet savnede vi hidtil sådanne beviser for det nære slægtskab mellem de to gåseformer. Nu er der imidlertid fundet to ret forskellige eksemplarer, som på en interessant måde supplerer hinanden.

Forskellen mellem Sædgås og Kortnæbbet Gås er kort fortalt følgende:

Sædgæssene er i flere racer udbredt over størstedelen af det nordlige Palæarktis. Kortnæbbet Gås er foreløbig ikke adskilt i racer og vikarierer for Sædgæssene i det nordvestligste hjørne af Palæarktis, nemlig på Østgrønland, Island, Spitsbergen og eventuelt på Franz Josefsland.

Alle Sædgæssene er mere eller mindre store og deres vingelængde varierer fra 420—550 mm. Kortnæbbet Gås er mindre og vingelængden varierer fra 400—455 mm.

Sædgæssene har gråbrunlige vingedækfjer, medens disse hos den Kortnæbbede Gås er lysere grå og hånddækfjerene har bredere hvide kanter.

Benfarven er hos Sædgæssene normalt gul, mens den hos Kortnæbbet Gås er kødfarvet rødlig. Næbbets farve svarer til benfarven, hos Sædgæssene sort med gule partier og hos Kortnæbbet Gås med røde partier.

Et vigtigt kendetegn er næblængden og næbformen. Som allerede navnet udtrykker har Kortnæbbet Gås et kortere og i det hele svagere næb. Hos Sædgæssene varierer næbformen geografisk meget stærkt og man skelner mellem højnordiske Tundrasædgæs med forholdsvis korte og tykke næb og Skovsædgæs med lavere og mere langtrukne næb. Den Kortnæbbede Gås står nærmest ved Tundrasædgæssene og især til deres mest vestlige race *Anser arvensis rossicus* fra Nordvest-Sibirien og Novaja Semlja. Man kan godt sige, at Kortnæbbet Gås fortsætter Tundrasædgæssenes racekæde fra Nordasien mod vest. En gang i fortiden fandtes der sikkert en kontinuerlig række, som blev adskilt i den sidste istid, hvorved begge former fik et særskilt udseende efter de omtalte kendetegn. I postglacialtiden er disse to former igen kommet nærmere til hinanden og man kunde vente at finde overgangsformer. Og de er faktisk fundet. På Novaja Semlja yngler meget små Tundrasædgæs af typen *rossicus* og her har man flere gange konstateret eksemplarer med ret korte næb, hvor de lyse partier var rødlige ligesom hos den Kortnæbbede Gås. Saadanne eksemplarer blev beskrevet af BUTURLIN som *Anser carneirostris*. På den anden side har man også flere gange på overvintringssteder i Europa fundet Kortnæbbede Gæs, som havde ligeså gule ben som Sædgæssene.

De to gæs, som nu er fundet her i Danmark, repræsenterer begge disse overgangstyper. Den ene er en Kortnæbbet Gås med gule ben og den anden en meget svagnæbbet Tundrasædgås af *carneirostris*-typen. På museets vegne vil jeg gerne udtrykke min tak til konservator U. MØHL-HANSEN og kæmner H. ELLEGAARD NIELSEN for at de forærede museet disse interessante stykker.

Her følger fuglenes data og kendetegn:

- 1) *Anser arvensis brachyrhynchus* Bail. (med gule ben) ♂ juv., skudt d. 24. 10. 1948 i Saltbækvig, leg. U. MØHL-HANSEN.
Vægt	2550 gr	Næblængde	46 mm
Vingelængde	405 mm	Næbhøjde	26 "
(m. båndmål)	410 ")	Undernæbshøjde	6.5 "
Tarsus	68 "		

I frisk tilstand var næbfarven lyserød, lidt i det violette, næsten uden sorte partier, dog neglen som sædvanlig sort. Efter et par måneders forløb forandredes farven til snavset orangegul med violetrødlige chatteringer. Benfarven var i frisk tilstand gul med svage rødlige chatteringer på enkelte steder. Efterhånden blev den orangegullig med karminrødtligt skær.

- 2) *Anser arvensis rossicus* $\geq$ *brachyrhynchus* (= *carneirostris* But.) ♀ juv., skudt d. 2. 12. 1948, Mariager Fjord, leg. H. ELLEGAARD NIELSEN.

Vingelængde	420 mm	Næblængde	50 mm
(m. båndmål)	430 ")	Næbhøjde	27.5 "
Tarsus	71 "	Undernæbshøjde	7.5 "

Næb i frisk tilstand $\frac{3}{4}$ sort med kraftig orangerøddig ring, som senere blev mere gul med rødtligt skær. Benfarve kraftig gul.

Man kan naturligvis indvende, at næb- og benfarven i det hele taget ikke er et særligt godt kendetegn og at der ofte findes abnormiteter; desuden forandres farven let efter døden. Således behøver man ikke nødvendigvis at regne den gulbenede Kortnæbbede Gås for en overgangsform. Men det kan i hvert fald siges, at den kendsgerning at der findes eksemplarer med gule ben, peger mod det nære slægtskab med Sædgæssene.

Derimod kan det andet eksemplar uden tvivl betegnes som en overgangsform. Her spiller den rødlige næbfarve ikke så stor en rolle, da der findes andre overgangskendetegn, fremfor alt næbstørrelsen og næbformen, der svarer omtrent til den hos Kortnæbbede Gås. Den vestsibiriske *rossicus* kan have næsten lige så kort næb, men så er det altid meget højere, mindst 30 mm, medens vi her kun har 27.5 mm, hvilket er karakteristisk for den Kortnæbbede Gås. Der kan heller ikke være tale om et lille eksemplar af Skovsædgåsen (*A. arvensis arvensis*), da denne har et meget længere næb, allermindst 52 mm. Også

det ringe vingemål, 420 mm peger mod den Kortnæbbede Gås. De andre kendetegn, vingedækfjerene og benfarven er som hos Sædgæssene.

Det er vanskeligt at afgøre, hvorledes sådanne overgangs-eksemplarer fremkommer, da de to gåseformer i nutiden ikke findes på de samme ynglelokaliteter. Jeg antager, at yngleområderne for begge former i den forholdsvis varme postglaciale Litorina-tid var længere udstrakt mod nord, f. eks. på den nordlige del af Novaja Semlja og på Franz Josefsland, hvor blanding da kunde finde sted. Derfra stammer øjensynlig det fremmede blodindslag, som vi kan iagttage nu.

SUMMARY IN ENGLISH

Transitory Forms between Bean-Goose (*Anser arvensis rossicus* But.) and Pink-footed Goose (*Anser arvensis brachyrhynchus* Bail).

As already pointed out in a previous paper (Dansk Ornith. Foren. Tidsskr. 39, 1945, p. 106—127) the Pink-footed Goose and the Bean-Goose belong to the same superspecies. The former replaces the Bean-Goose in East Greenland, Iceland and Spitsbergen, and transitory individuals between these two geese may occasionally be met with.

In the last few years two specimens showing the characteristics of both forms have been found in Denmark. One, a young male, killed on October 24, 1948 on West Sjælland, is a typical Pink-footed Goose, but it had, in fresh condition, the legs as yellow as the Bean Goose; a few months later the legs turned to a reddish colour. — The measurements are as follows: Wing length 405 mm (with tape 410 mm), tarsus 68 mm, bill 46 mm, depth of bill at base 26 mm, depth of lower bill 6.5 mm.

The other specimen, a female shot on Dec. 2nd, 1948 at Mariager Fjord in North Jylland, was a very small Bean Goose of the *rossicus* type. In fresh condition the bill had an orange-reddish coloured ring and was shorter and lower than in any specimen of the *arvensis*-group examined before; it was much alike the bill of a Pink-footed Goose. The measurements are: Wing 420 mm (with tape 430), tarsus 71 mm, bill 50 mm.¹⁾ I have seen similar specimens from Novaya Zemlya in the Zoological Museum of Leningrad. BURURLIN has described such geese with reddish bills from Novaya Zemlya as *A. carneirostris*.

The Bean geese and the Pink-footed geese in recent time do not have common breeding areas, and I suppose that transitory populations therefore arose through occasional interbreeding during the warm postglacial Littorina time, when both forms presumably bred farther north in common breeding areas in North-Novaya Zemlya and Franz Joseph Land.

¹⁾ Both specimens, described, are kept in the Zool. Museum in Copenhagen.